

Barokk könyvcímoldalak rekonstruálása DTP-technológiával

Hajnal Gergely

Az Óbudai Egyetem Rejtő Sándor Könnyűipari és Környezetmérnöki Kar Médiatechnológiai és Könnyűipari Intézet hallgatójaként védett szakdolgozat rövid összefoglalója.

Témavezető: Prokai Piroska

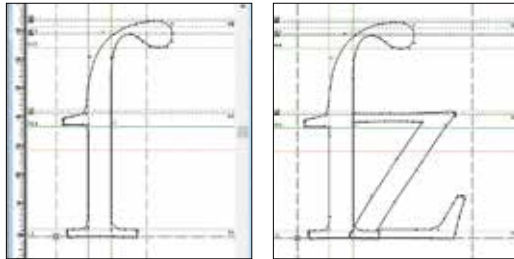
A rekonstruáláshoz kiválasztott címoldal M. Tótfalusi Kis Miklós Aranyas Bibliájának egyetlen példányban fennmaradt szedett címoldala (1. ábra). Felépítését tekintve tipikus barokk címoldalnak

1. ábra

tekinthető, mivel megjelenik rajta a szövegköz-pontú szemlélet a hosszú címszöveggel, a deko-ratív szemlélet a szedett körzetekkel, valamint a funkcionális szemlélet a címsorok tagolásával.

Tótfalusi betűi az átmeneti (barokk) típushoz tartoznak, félúton a reneszánsz és a klasszicista között. Mivel az eredeti matricák fennmaradtak, létezik digitális változat, amit ki lehet egészíteni a hiányzó karakterekkel. Ezt FontLab Studioval végeztem, a karakterek szerkesztése az Adobe Il-lustratorban megismert vektoros módszerrel tör-

2. ábra

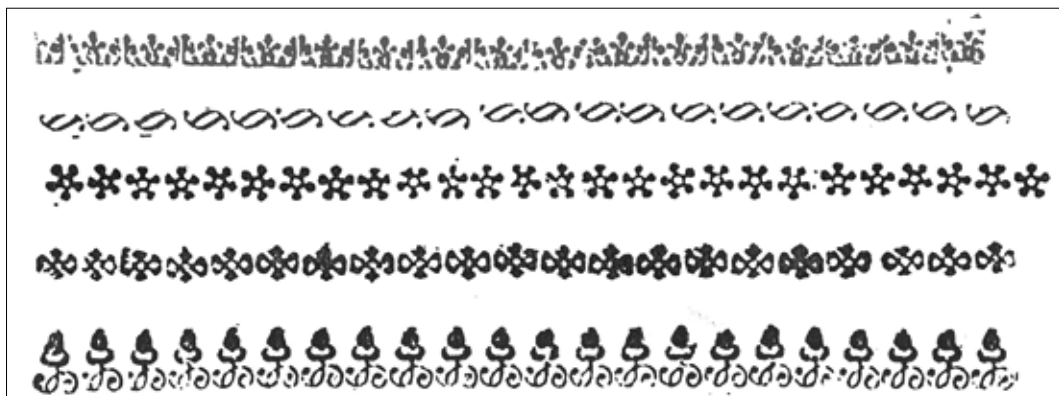
térik (2. ábra). A szükséges betűméretek egy saját készítésű, fóliára nyomtatott méretség-sor segítségével lettek meghatározva.

A díszek kopottak, sérültek, sok helyen alig kivehetők. A rekonstruáláshoz az eredeti kópiájáról kellett másolatot készíteni, majd ezt felna-gyítva kijavítani a sérülésekből adódó hibákat.

Tótfalusi a Biblia szedett címoldalán összesen ötféle szedett díszet alkalmazott, bár ezek közül az egyik saját betűjének § (paragrafus) karaktere:

- ◆ 6 × 9 pontos pártadisz;
- ◆ § (paragrafus) a betűkészletből, kb. 6 × 9 pontos;
- ◆ ötszirmú virág, 7 × 7 pontos, ezt pl. Szentci Kertész Ábrahám is használta;
- ◆ vitézkötésű hurokminta, 8 × 7 pontos;
- ◆ makkocska, 12 × 8 pont (3. ábra).

Ezekből épül fel a keretdísz, illetve a kiadási ada-tokat elválasztó középdísz is. Az eredeti méretek ismeretében ezek könnyen méretezhetők, és a

3. ábra

megfelelő számban az oldalon elhelyezhető. Nem törekedtem a vektorosan tökéletes reprodukálásra, inkább megőriztem egy keveset az eredeti forma játékoságából, hiszen az eredeti méretben alkalmazva ez életet visz a kész munkába (4. ábra).

4. ábra

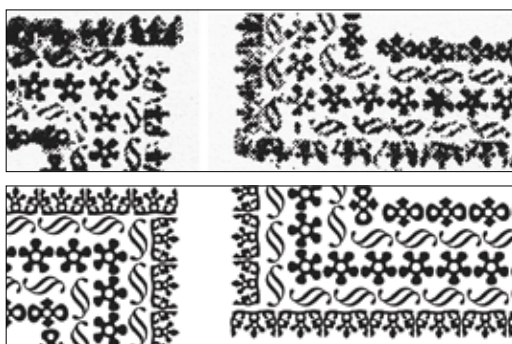
Ezután jöhet a vektorizálás, ami lehetővé teszi, hogy a díszet szabadon méretezhessük minőségromlás nélkül, vagy akár egy fontba is beágyazhassuk. Ekkor végeztem el a görbék kiigazítását, ami a felesleges csomópontok törlésével, az ívek kiigazításával történt. A díszek elhelyezéséhez pontosan meg kell számolni, melyikből mennyi szerepel az eredetin. Ha a rendelkezésre álló példány töredékes, akkor itt van lehetőségünk pótolni a hiányzó részeket, ezzel teljessé téve az eredeti művet.

A digitális technológia előnye a szedéssel szemben, hogy míg az ólomba öntött cifrák mérete kötött, és csak a közéjük rakott tézókkel lehet az elosztást pontosan beállítani, a számítógépen nincs ilyen kötöttség. Abban az esetben, ha töltőanyaggal történő kiegyenlítés nem volt lehetséges, mert túl vékony közöket kellett volna alkalmazni (nincs olyan kis méretű töltőanyag), a nyomdásznak kényszermegoldásokhoz kellett folyamodnia. Tehát vagy egy kicsit hosszabb lett

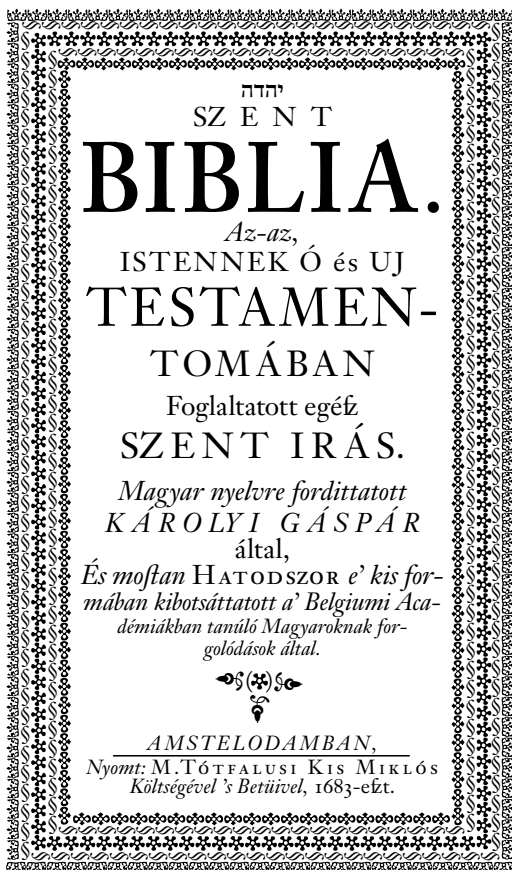
a díszsor, vagy nem tudta egyenletesen elosztani a közöket. Ha a közöket nem tudta egyenletesen elosztani, akkor általában téző helyett a betűkészletének egyik olyan elemét szúrta be, amit méretében és karakterében beilleszthetőnek vélt a körzetbe. Ez a „csalás” a felületes szemlélőnek láthatatlan marad, az „avatott” szem azonban könnyen észreveszi.

Digitális technológiával felépítve az oldalt a „túl-szedés” elkerülhető, mivel bármilyen kicsi térközt be tudunk állítani, s mivel itt akár a milliméter század- vagy ezredrészéről van szó, az eredményen ez nem fog látszani. Ami a „kényszerbeszúrás” illeti, az a véleményem, hogy meg kell találni a határt a rekonstrukció és az újraalkotás között. A technológia miatti méretezési hibák kiküszöbölhetőek, ám elemet nem hagyhatunk el (5. ábra).

A reprodukcióhoz szükségünk van az eredeti példányra, ha azonban ez nem lehetséges, akkor egy mérhető fotókópiára. A munka a pontos méretvételekkel történik. Az oldal rekonstruált mérete (a kötés margóval együtt) 101,5 × 163 mm

5. ábra

6. ábra

(kb. 1:1,5 vagy 0,62:1 oldalarány). Ez a kor egyik legelterjedtebb oldalmérete volt, s még a 20. században is közkedvelt volt. Érdemes megjegyezni, hogy a fenti oldalarány 2:3, ami a zene nyelvére lefordítva kvintet jelent.

A következő feladat a betűméretek és a sortávolságok meghatározása. Itt problémát okozott, hogy Tótfalusi idejében még nem voltak egyezősségek a betűméretek, de az eltérések annyira kicsik voltak, hogy az egyes fokozatokat beillesztettük a Didot- vagy a Pica-pontrendszerbe. A használandó betűméretek a nyomdász betűkészletének ismeretében a fóliára nyomtatott betűméretről nyomatra illesztésével határoztuk meg. A következő feladat az egyes sorok pozícionálása. Ezt tolmérős méréssel végeztük, majd a kapott értékeket Didot-pontra kerekítettük, és ebből vissza milliméterre.

A milliméterre történő visszaváltással egy metrikusan is használható méretezést kaptunk.

Dolgunkat nagyban megkönnyítette, hogy az alkalmazott kiadványszerkesztő programban (InDesign) pontban is megadhatjuk a méreteket. Ezen adatok birtokában a szöveget betördeltük, formáztuk.

Az egyes díszsorok helyzetét szintén mérésekkel és segédvonalazással tudtuk elvégezni. Az elhelyezendő díszek számát ismerve az első és utolsó elem elhelyezése után a térközöket egyenlően el tudjuk osztani.

Amikor elkészült a keret, valamint a díszek és a szöveg is a helyükre kerültek, következett a finomformázás. Ez állt a megfelelő ritkítások beállításából, valamint a ligatúrák elhelyezéséből.

Végül megfigyeltük, hogy az ólomszedésben mennyivel nehezebb volt a betűk egalizálása. Ez abból adódott, hogy a betűk téglalap alakú testre voltak öntve, ami nem igazodott a betűk alakjához, csak a méretéhez. Ez csak annyi minimális oldaltávolságot biztosított, hogy a szomszédos betűk ne érjenek össze. A digitális technikában szerencsére létezik az optikai egalizálás, ami nagy segítségünkre lehet. Ez a módszer a betűk alakját figyelembe véve határozza meg a köztük lévő távolság csökkentésének vagy növelésének mértékét. Az eredmény harmonikusabb szövegkép, egyenletesebb szövegfolt. Az elkészült címlap-rekonstrukciót a 6. ábra mutatja.

GYAKORLATI ALKALMAZÁSI LEHETŐSÉGEK

Az eddig leírt eljárások gyakorlati haszna kétrétű. Egyrészt rekonstruálhatók olyan kiadványok, melyek töredékesen vagy rossz kópiában maradtak fenn, esetleg az állapotuk nem teszi lehetővé a bemutatásukat, tanulmányozásukat. A módszer segíthet a nyomdászok által használt díszek rekonstruálásában, újrafelhasználásában, a motívumkészlet megőrzésében. A felújított körzettek lehetővé teszik hasonmáskiadványok, illetve historizáló nyomdatermékek elkészítését, de akár modern felfogású tervekbe is beilleszthetők új kontextusba helyezve.

Másfelől a tipográfusképzésben is remekül alkalmazható az újraalkotás. Mint minden művészeti ágban, a tipográfiában is fontos a megelőző korok stílusainak ismerete. Egyrészt a fejlődési vonal átlátása szempontjából, másrészt bármelyik kor jellegzetességeiből, gondolatvilágából lehet ihletet meríteni, azt újragondolni. Betűtervezők akár az ősnymtatványok gyönyörű betűit is újraalkothatják, inspirációt gyűjtve.

Felmerülhet persze a kérdés, hogy miért is használunk digitális technológiákat, ha egyszer az ólombetű korszakát tanulmányozzuk. Logikus lenne „autentikus” módszereket használni inkább. Napjainkban digitális környezetben dolgozunk, ezért felesleges lenne az ólomszedést ilyen mélységben megismerni. Itt a formaalkotás a cél, az arányok megfigyelése, a kifejezésrendszer megismerése. Egy ilyen munka többféle szoftver (képszerkesztő, vektorgrafikus, kiadványszerkesztő) használatát igényli, mindazokét, amikre egy grafikusnak, oldaltervezőnek vagy tördelőnek szüksége van. Fejlődik a számítógépes rajzkészség, arányérzék, programismeret, a tipográfiai ismeretek.

Az oldal összeállításakor vált lehetővé az ólomszedés kötöttségei miatti túlszedések kiküszöbölése, és itt figyelhettük meg a fősorok harmonikus arányok szerinti elhelyezését is. A szöveg finomformázásakor mutatkozott meg a digitá-

lis technológia újabb előnye, az optikai egalizálás, ami a betűk formájának figyelembevételével egyenletesebb szövegeképet ad.

Összességében tehát megállapíthatjuk, hogy a régi mesterek műveinek újraalkotása igen sokrétűen alkalmazható korunk nyomdaművészetében. Felhasználható szemléltetésre, megőrzésre, készségfejlesztésre, az iparművészetben, terméktervezésben, valamint az oktatásban is.

Továbbfejlesztési lehetőség többek között a számítógépes képfelismerés és -feldolgozás, amit a díszek rekonstruálásához alkalmazhatunk. Ez azt jelenti, hogy a sérült elemeket mind beszkennelve szoftveresen készítünk egy „átlagot”, ami alapján pontosabban meg lehet határozni, hogyan is nézhetett ki az adott motívum. Az emberi munka azonban ebben az esetben sem mellőzhető, hiszen egy ember készítette művet nem lehet hüén rekonstruálni gépi úton. Így az elődök munkái örökké élhetnek.

AZ ÉRZÉKSZERVI MARKETING ÚJ CSODÁJA

„...egy olyan világban, ahol a digitális eszközök mindenütt jelen vannak, elképesztő lehetőség rejlik a vásárlók érzékszerveinek hangji és képi hirdetésekben túlmutatató stimulálásában.”

– Marketing Week

A kiskereskedelmi márkák kezdik felismerni a belsőépítészet érzékszervekre ható és pszichés jelentőségét, és miközben az érzékszervi marketing egyelőre gyerekcipőben jár, a kiskereskedelemben és a vendéglátásban már így is nagy hatást tett.

Átlagosan életünk 80%-át töltjük zárt térben, így nem is csoda, hogy a környezetünk ilyen meghatározó szerepet játszik az életünkben, akár a termelékenységünket, akár a hangulatunkat vagy az általános közérzetünket vizsgáljuk.

A márkák fokozatosan nyitnak a mind az öt érzékszervet megcélzó érzékszervi marketing kampányok felé, amiben a nyomtatás is szerepet játszik. Igen nagy visszhangot keltett a McCain élelmiszergyártó lánc „smell-vertising” (illattal támogatott) kampánya, amely tíz egyesült királyságbeli buszmegeállóban

reklámozta az új, konyhakész sült burgonyáját. A buszmegeállókban kihelyezett ajtó méretű posztereket 3D-s üvegyapottból készült, héjában sült burgonyával látták el, amely egy gomb megnyomásával felmelegedett, és a sütőben sült burgonya illatát árasztotta. A poszteren kuponokat is elhelyeztek, amellyel az új termék kipróbálására ösztönözték a vásárlókat.

A több érzékszervre ható nyomdai megoldások bevezetése kitérő lehetőség arra, ha valaki ki szeretne tűnni a tömegből. Azonban sokan félnek ettől a területtől, mert nem tudják hol, hogyan és miként láthatnának neki. Azok a nyomdák viszont, akik készek a terület szakértőivel konzultálni, ki tudják bővíteni az ajánlataikat több érzékszervre ható megoldásokkal is, amely számos előnnyel – például új, rendhagyó kampányokban való részvétellel – jár.

Forrás: Canon Think Digital tanulmány